

Стан готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми

Л. В. Шкарбан

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: l.shkarban@kubg.edu.ua

Paper received 11.10.2016; Accepted for publication 18.10.2016.

Анотація. У статті проаналізовано стан готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми. Визначено основні компоненти готовності до роботи з ліворукими учнями (мотиваційний, змістовий, оцінювально-результативний). Подано результати діагностування готовності студентів I-IV курсів ОКР «бакалавр» напряму підготовки «Початкова освіта» до роботи з дітьми означеної категорії.

Ключові слова: готовність, компоненти готовності, готовність майбутніх учителів початкової школи, ліворуки діти.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві відбувається процес модернізації освіти, який супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці, що вимагає відповідності рівня професійної підготовки майбутніх фахівців сучасним викликам, сформованості у них професійної компетентності для роботи з учнями початкової школи, зокрема ліворукими. З огляду на це особливого значення набуває аналіз стану готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми як складової професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Аналіз досліджень та публікацій. Як засвідчив проведений аналіз наукових досліджень, готовність є однією з основних умов виконання людиною своєї професійної діяльності. На думку вчених К. Дурай-Новакової, М. Дьяченко, Л. Кандилович, О. Леонтьєва, В. Сластьоніна, готовність є однією із фундаментальних умов успішного здійснення будь-якої діяльності, її складовою, що формуються та реалізуються у процесі діяльності. Готовність до діяльності більшість науковців розглядають на особистісному та функціональному рівнях: як активний стан особистості, що породжує діяльність і її наслідки; як якість, яка визначає установку на розв'язання професійних ситуацій та завдань; як передумову для цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості й ефективності [1]. Так, вчена М. Дьяченко окреслює готовність як певну сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, що слугує здатністю до виконання певної діяльності на досить високому рівні [1]. С. Мартиненко, досліджуючи складові професійно-особистісної готовності вчителів початкової школи до педагогічної діяльності, акцентує увагу на «необхідності діагностування у майбутніх педагогів рівня розвитку особистісних якостей, а також сформованості науково-теоретичної, психолого-педагогічної та методичної підготовки» [4, с. 379]. Т. Поніманська під професійною готовністю розуміє «систему інтегративних якостей, властивостей, знань і навичок особистості, зміст якої полягає в усвідомленні ролі педагога і соціальної відповідальності, прагнення активно виконувати соціальне завдання, установку на реалізацію знань, умінь і якостей особистості» [6, с. 134].

Мета статті – проаналізувати стан та складові готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, узагаль-

нення та систематизація наукової літератури; анкетування, опитування, бесіда та інтерв'ю студентів I – IV курсів ОКР «бакалавр» напряму підготовки «Початкова освіта».

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичних узагальнень встановлено, що готовність до педагогічної діяльності, як і готовність до будь-яких її видів, досліджується за її складовими. Виходячи з багатоаспектного поля визначень змісту й особливостей готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми, вважаємо за необхідне виокремити її стрижневі компоненти, зокрема: мотиваційний, змістовий та оцінювально-результативний. Аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчив, що виокремлення рівнів готовності вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми неможливе без виявлення критеріїв і показників оцінювання кожного з її компонентів.

Під поняттям «критерій» розуміємо «розпізнавальну ознаку, на основі якої щось оцінюється або класифікується» [2, с. 5]. Важливою для нас є думка С. Мартиненко про те, що «кількість критеріїв має бути обмеженою компонентами розробленої структури готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми; критерії, що застосовуються для визначення сформованості готовності майбутніх фахівців мають бути взаємодоповнюваними» [4, с. 380]. Вчена стверджує, що критерії мають відповідати таким вимогам, як: «упорядкованість в ієрархічну систему, відображення послідовності вирішення завдань навчання та його перспектив, наочність і доступність для розуміння всіх учасників освітнього процесу: викладачів і студентів» [3, с. 340]. Поняття «критерій» пов'язане з поняттям «показник», який розуміють як «узагальнену характеристику властивостей об'єкта або процесу». Іноді під показниками розуміють кількісні або якісні характеристики, сформованості того або іншого критерію [3, с. 218]. Отже, критерії та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з дітьми означеної категорії за виділеними компонентами мають дати її повну характеристику.

Зважаючи на визначену структуру готовності майбутніх фахівців до роботи з ліворукими дітьми розроблено критерії за мотиваційним, змістовим та оцінювально-результативним компонентами. Так, мотиваційний компонент готовності майбутнього педагога до означеного виду діяльності, виявляється у стійкій

позитивній мотивації, переконливості у важливості даної діяльності, усвідомленні її як необхідної умови успішного професійного становлення, ціннісних орієнтаціях, інтересах, меті, потребах, установках, готовності до подальшого професійного самовдосконалення.

Змістовий компонент як когнітивна складова готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми виявляється у рівні теоретичної підготовки фахівців до вирішення проблем навчання і виховання ліворуких учнів у початковій школі. Він охоплює знання особливостей функціональної асиметрії мозку і проявів їх у вищих психічних функціях і діяльності ліворуких дітей; причин, що впливають на виникнення ліворукості; організації навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальних особливостей ліворуких учнів; форм і методів діагностування і корекції можливих труднощів під час навчання учнів окресленої категорії; можливостей оцінки, аналізу і прогнозу ситуації навчання на основі діагностування профілю латеральної організації.

У структурі готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми вирізняємо також оцінювально-результативний компонент, який виявляється в умінні застосовувати теоретичні знання на практиці та охоплює вміння створювати для ліворуких учнів ситуацію успіху на уроці, відбирати зміст навчального матеріалу та навчати новим предметним діям, запроваджувати методики виявлення провідної руки та латерального профілю, виявляти труднощі, які можуть виникати під час навчання; проводити роботу щодо корекції зорово-моторних координацій, моторики та уваги; здійснювати рефлексивний аналіз роботи з цією категорією дітей, працювати з батьками ліворуких учнів; надавати їм психологічну підтримку та спілкуватися з ними.

З метою виявлення міри актуальності, значущості та цінності для майбутніх фахівців такого аспекту фахової діяльності як робота з ліворукими дітьми; значення роботи вчителя в попередженні та профілактиці дезадаптації учнів цієї категорії, конкретизації труднощів у їхньому навчанні та вихованні нами було розроблено методику дослідження для студентів I – IV курсів ОКР «бакалавр» напряму підготовки «Початкова освіта» Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, з метою виявлення стану їхньої готовності до роботи з ліворукими дітьми. Всього на констатувальному етапі експерименту взяли участь 378 студентів денної та заочної форм навчання. З цією метою застосовувалися діагностичні методи анкетування, опитування, бесіда та інтерв'ю, що передбачали виявлення мотиваційної, змістової та оцінювально-результативної готовності студентів до роботи з дітьми окресленої категорії.

Узагальнивши результати проведеного дослідження, з метою визначення стану готовності студентів до роботи з ліворукими дітьми за мотиваційним компонентом, ми з'ясували, що на першому місці був мотив «потреба в опануванні знаннями з проблеми навчання і виховання ліворуких учнів». Такий вибір зробили 16,4% респондентів. На другому – мотив «позитивне

ставлення до ліворукості», його зазначили 27,3% опитаних. Мотив «прагнення досягти успіху в педагогічній діяльності» вибрали 34,9% респондентів. На четвертому – мотив «стійкий інтерес до змісту роботи з ліворукими дітьми», його вибрали – 11,6% опитаних. Мотив «бажання пошуку способів вирішення педагогічних ситуацій під час роботи з ліворукими учнями» обрали 9,8% студентів.

Отже, проведене діагностування студентів задля виявлення їхньої готовності до роботи з ліворукими дітьми за мотиваційним компонентом засвідчило, що система роботи з учнями окресленої категорії ще не стала об'єктом безпосередньої діяльності майбутнього вчителя початкової школи.

З метою виявлення готовності майбутніх фахівців до роботи з ліворукими дітьми (за змістовим компонентом) застосовувалися такі методи, як: анкетне опитування, аналіз «продуктів» діяльності (план-конспект навчальних занять); статистичні дані, що спрямовувались на вияв знань респондентів про сутність таких понять, як: «ліворукість», «лівшість», «амбідекстр» та з'ясування їхнього ставлення до проблеми ліворукості як до важливого аспекту педагогічної діяльності. Про обізнаність майбутніх учителів початкової школи із причинами, які впливають на виникнення ліворукості, ми дізналися на основі відповідей на запитання: «Які причини впливають на виникнення ліворукості?». Про знання діагностичних засобів виявлення провідної руки – було зроблено висновок за результатами відповідей на запитання: «Які Ви знаєте засоби діагностування щодо виявлення провідної руки». Про труднощі, які відчували респонденти під час роботи з ліворукими учнями ми дізналися, проаналізувавши відповіді на запитання: «Яких труднощів може зустріти вчитель під час навчання ліворуких учнів в початковій школі?».

Для того, щоб детальніше з'ясувати, що саме знають майбутні педагоги про проблему ліворукості та в чому вбачають її сутність, було поставлено відкрите запитання: «Як Ви розумієте сутність поняття «ліворукість»?». Досить позитивним є те, що студенти пов'язують її з функціональною асиметрією півкуль головного мозку. Все це підтверджує, що в більшості з них є чітко сформоване уявлення про ліворукість. Водночас варто зазначити, що значна кількість опитаних (близько 33,5%) не можуть пояснити її сутності. Зазначимо, що отримані результати є прямим свідченням того, що існує категорія студентів (до неї віднесені ті, які неправильно відповіли (29,6%) та ті, хто не дали відповіді взагалі, а це приблизно 3,9 % від загальної кількості опитаних), які не розуміють сутності ліворукості.

Опрацювавши анкетний матеріал, нами отримано таку інформацію: 73,8% респондентів не розмежовують сутність понять «ліворукість» і «лівшість». Так, на запитання: «Чи є поняття «ліворукість» і «лівшість» синонімами?» більшість респондентів дали відповідь: «Так, це слова – синоніми». На запитання: «Як Ви розумієте сутність і зміст поняття «амбідекстр»?» 27,2% студентів зазначили, що їм важко відповісти, 19,1% – утримались від відповіді, 53,7% – тлумачать означену дефініцію як «однакове володіння людиною як правою, так і лівою руками».

Думки майбутніх учителів, висловлені під час опитування, свідчать про те, що вони недостатньо поінформовані про те, що таке «амбідекстр». Якісний аналіз результатів анкетування засвідчив, що більшою мірою це стосується студентів II-III курсів напряму підготовки «Початкова освіта» денної форми навчання.

З метою детальнішого з'ясування розуміння майбутніми вчителями початкової школи базових понять було поставлено запитання: «Які причини, на Вашу думку, впливають на виникнення ліворукості?». Опитування передбачало відповіді за кількістю вибору, тому загальна чисельність перевищувала 100%. 28,3% опитаних пов'язують її лише з генетичними чинниками, а саме: спадковістю, 55,3% – вважають, що причиною ліворукості є патологічні чинники («внутрішньоутробний розвиток плоду» (26,7%), «вплив ультрафіолету» (28,6%) тощо); 14,8% – стверджують, що ліворукість може бути вимушеною («травма правої руки», «наслідування ліворуких дорослих»). Серед відповідей майбутніх фахівців були й такі, що не мають наукового підтвердження – 15,6% («асиметричне розташування внутрішніх органів», «перевага правої півкулі головного мозку», «надлишок тестостеронів у крові»). Не відповіли на поставлене запитання 9,7% опитаних.

Думки майбутніх фахівців початкової школи, висловлені під час опитування, переконливо доводять, що вони недостатньо поінформовані про сутність понять «ліворукість», «лівшість», «амбідекстр» та причини, які впливають на виникнення ліворукості. Якісний аналіз анкетування підтвердив, що це переважно стосується студентів II курсу, хоча зустрічаються анкети з аналогічними відповідями, заповнені студентами IV курсу.

У контексті нашого дослідження, звертаємо увагу на умови організації навчання і виховання ліворуких учнів у початковій школі. Так, на запитання: «Чи існують особливості організації навчального процесу ліворуких учнів?» незначна кількість респондентів відзначали, що з цього питання їм бракує знань; 62,7% зазначили про особливості розташування зошита на парті, положення ручки в руці, правила сидіння за партою; 25,4% наголошували на необхідності індивідуального підходу до ліворуких дітей. На запитання: «Які труднощі може відчувати вчитель під

час навчання ліворуких учнів у початковій школі?» 44,9% зазначали «повільне виконання ліворукими дітьми поставлених завдань», «недосконале орієнтування в просторі», «поганий почерк»; 20,6% «спотворення форм і пропорцій фігур під час їх графічного зображення»; 9,4% дзеркальне читання і письмо; 25,1% – труднощі, пов'язані з тим, як допомогти праворукому вчителю дитині, яка пише лівою рукою і навпаки – ліворукому вчителю – праворукої щодо оволодіння навичками каліграфічного письма.

На основі зазначеного можна стверджувати, що більшість майбутніх фахівців усвідомлюють необхідність індивідуального підходу до ліворуких учнів. Відповідаючи на запитання: «Обґрунтуйте умови формування навичок каліграфічного письма» – 62,7% респондентів акцентували увагу на використанні зошита з друкованою основою для ліворуких учнів, 17,8% – способи тримання ручки в лівій руці, 8,7% – положення зошита на парті, 10,8% – організація робочого місця. На запитання: «Чи потрібно переважати ліворуку дитину писати правою рукою?» 98,4% респонденти відповіли: «Не потрібно».

Наступним етапом констатувального експерименту було виявлення готовності майбутнього вчителя до роботи з ліворукими дітьми за операційно-результативним компонентом. Отримані результати діагностування студентів щодо їхньої практичної готовності до роботи з ліворукими дітьми засвідчили про те, що готова лише незначна кількість респондентів (20,6%). З огляду на це, можемо стверджувати, що існує нагальна потреба у фахівцях, що мають відповідну теоретичну і практичну підготовку, здатних ефективно навчати ліворуких учнів відповідно до їхніх індивідуально-психологічних особливостей.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу стану готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми, можемо стверджувати, що якість успішності навчання і виховання ліворуких учнів значною мірою залежать від готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, компонентами якої є мотиваційний (ціннісне ставлення до розвитку ліворуких учнів), змістовий (бажання досягати максимальних результатів під час навчання та виховання ліворуких дітей) та оцінювально-результативний (вміння створити на уроці ситуацію успіху для ліворуких учнів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяченко М. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Мн. : Университетское, 1985. – 208 с.
2. Лернер И.Я. Качество знаний учащихся. Какими они должны быть? / И.Я. Лернер. – М.: Знание, 1978. – 46 с.
3. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія / С.М. Мартиненко. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2008. – 434 с.
4. Мартиненко С. М. Діагностування особистісно-професійного зростання вчителя початкової школи: теоретичні основи та технології / С. Мартиненко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. – Випуск 34. – С. 377 – 382.
5. Мартиненко С. М. Педагогічні умови готовності вчителя початкової школи до діагностичної діяльності в особистісно-розвивальному навчанні / С. Мартиненко // Вісник Черкаського Університету : зб. наук. праць. – Черкаси, 2014. – Випуск №24(317). – С.85 – 89.
6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка / Т.І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – С.129 – 136
7. Туріщева Л. В. Дитина-лівша. Діагностика, корекція, підготовка до школи / упоряд. Л. В. Туріщева. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 192 с.

REFERENCES

1. M. Dyachenko Readiness to activities in stressful situations: psychological aspect / M.I. Dyachenko, L.A. Kandybovich. – Mn. : University, 1985. – 208 p.
2. Lerner I.Ya. The quality of students' known. What they should be? / I.Ya. Lerner. – M.: Knowledge, 1978. – 46 p.
3. Martynenko S.M. Diagnostic activity of future elementary school teacher: theory and practice: monograph / S.M. Martynenko. – K: KMPU named B.D. Hrinchenko, 2008. – 434 p.
4. Martynenko S.M. Diagnostic of personal and professional development of elementary school teachers: theoretical bases and technology / S.M. Martynenko // Scientific notes Vinnytsia State Pedagogical University: collection of science works. - Vinnitca. - LTD "Planer", 2011. - Issue 34 - P. 377-382.
5. Martynenko S.M. Pedagogical conditions of readiness elementary school teacher to diagnostic activity in the personal and developmental education / S.M. Martynenko // Vestnik of Cherkassky University: collection of science works. – Cherkasy, 2014 – Issue № 24 (317). – P. 85-89.
6. Ponimanska T.I. Preschool education / T.I. Ponimanska. – K: Akademyvdav, 2004. – P.129-136.
7. Turischeva L. Left-handed child. Diagnostics, correction, preparation to school / compiler L.V. Turischeva. – Kh.: group "Basis", 2010. – 192 p.

State of readiness of future elementary school teachers to work with left-handed children

Shkarban L.V.

Summary. The article analyzes the state of future elementary school teachers to work with left-handed children and described its essence. The main components of readiness to work with left-handed pupils (motivation, contents, evaluation-effective) are determined. The results of diagnosing students' readiness of courses I-IV education level "bachelor" field of study "Elementary education" to work with left-handed children.

Keywords: *readiness, components of readiness, readiness of future elementary school teachers, left-handed children.*

Состояние готовности будущих учителей начальной школы к работе с леворукими детьми

Л. В. Шкарбан

Аннотация. В статье проведен анализ состояния готовности будущих учителей начальной школы к работе с леворукими детьми, определена ее сущность. Охарактеризованы основные компоненты готовности специалистов к работе с леворукими учащимися (мотивационный, содержательный, оценочно-результативный). Представлены результаты диагностирования готовности студентов I-IV курсов ОКУ «бакалавр» направления подготовки «Начальное образование» к работе с детьми этой категории.

Ключевые слова: *готовность, компоненты готовности, готовность будущих учителей начальной школы, леворукие дети.*